

**NACIONALINIO MUZIEJAUS
LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS VALDOVŲ RŪMŲ**
(asignavimų valdytojo pavadinimas)

2017 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

2018-02-15

Vilnius

I. STRATEGINIO VEIKLOS PLANO ĮGYVENDINIMAS

Konteksto (aplinkos) analizė

2017 m. nebuvo kritinių politinių, teisinių, socialinių ar ekonominių veiksmų, kurie turėtų neigiamą poveikį muziejaus 2017–2019 m. strateginio veiklos plano įgyvendinimui, tačiau priimtų politinių sprendimų padarinius muziejus tiesiogiai pajus 2019 m. Muziejus labai skeptiškai vertina planuojamas buhalterinės apskaitos ir personalo administravimo funkcijų konsolidavimo bei nacionalinių įstaigų vadovų kadencijų ribojimo reformas. Sukurta teorinė galimybė (teisinė bazė) kelti darbo užmokestį muziejaus darbuotojams. Valdovų rūmų, kaip istorinio Lietuvos valstybingumo simbolio ir svarbaus kultūros infrastruktūros objekto, B dalies užbaigimas buvo įtrauktas į Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo programą ir bus užbaigtas 2018 m. Vykdamas investicinį projektą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų, Vilniuje, Katedros a. 4, atstatymas“, darbai sėkmingai vyko pagal grafiką, nes buvo skirtas prašomas 9 mln. eurų finansavimas. Minimalūs papildomai skirti žmogiškieji resursai pasitelkti statybos darbų priežiūrai, Valdovų rūmų B dalies ekspozicijų sukūrimui, eksponatų įtraukimui į apskaitą bei pasirengimui įgyvendinti 3 tarptautinius projektus, skirtus Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti: tarptautinė paroda „Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai“, tapybos kolekcijos paroda iš Florencijos ir pirmosios Lietuvoje pastatytos operos „Elenos pagrobimas“ rekonstrukcinis atkūrimas. 2017 m. didinta teikiamų paslaugų kokybė ir prieinamumas, mažinant kultūrinę ir socialinę atskirtį. Prisidėta prie Vyriausybės programos II prioriteto Švietimo, kultūros ir mokslo paslaugų kokybės bei efektyvumo didinimas šių krypčių: 2.1 „Darnios ir kūrybingos asmenybės ugdymas kultūros, meno ir švietimo priemonėmis, kuriant darnią pilietinę visuomenę ir veiksmingą darbo rinką“, 2.2. „Švietimo prieinamumo ir tarptautinio konkurencingumo didinimas“. 2017 m. dėmesys skirtas socialinę atskirtį patiriantiems visuomenės nariams su specialiaisiais poreikiais: edukaciniuose užsiėmimuose dalyvavo 778 neįgalūs vaikai bei 305 neįgalūs suaugusieji; ekspozicijose apsilankė 4749 neįgalieji. Įgyvendinti 3 LKT iš dalies finansuoti projektai, stiprinę neįgaliųjų ir kitų socialiai pažeidžiamų grupių įsitraukimą į kultūrinį gyvenimą: 1) „Atradimai muziejuje“, 2) Vasaros dienos stovykla „Legendinis vilkas“, 3) Festivalis *Puelli Magni Ducatus Lituaniae*. Įgyvendinti 3 LKT ir KM iš dalies finansuoti projektai, mažinantys kultūrinę atskirtį tarp didžiųjų miestų ir periferijos: 1) „Istorinis šokis Lietuvos dvaruose“ vyko Vilniuje, Raudondvaryje, Biržuose; 2) „Protų kovos: kada ir kodėl?“ vyko Alytuje, Biržuose, Marijampolėje, Plungėje, Kaune, Vilniuje; 3) Muziejaus iniciatyva sukurtas modernaus teatro spektaklis pagal J. Marcinkevičiaus 2 dalių dramą-poemą „Mindaugas“, parodytas 2017 m. liepos 5–6 d. Valdovų rūmų kieme ir LRT. Spektaklis pritaikytas uždaroms erdvėms ir 2018 m. keliaus po Lietuvą. Prisidėta prie KM iniciatyvos užtikrinti kultūros prieinamumą vaikams ir jaunimui: parengta kultūrinio svetingumo programa „Istorinio valstybingumo ženklai“ (sudėtinė programos „Lietuvos muziejų kelias 2017. Vasario 16-osios kūrėjai ir puoselėtojai“ dalis): 5 temos edukaciniai užsiėmimai; 88 ed. užsiėmimuose nemokamai apsilankė 1650 mokinių. Trijų valstybinių švenčių, susijusių su Lietuvos valstybingumo raida, metu sudarytos palankios sąlygos aplankyti muziejų ir dalyvauti pilietiškumą skatinančioje edukacinėje veikloje: muziejų aplankė 6939 lankytojai. Parengti 2 nauji audiogidai (PL, DE). Įdiegta 13 informacinių terminalų ekspozicijoje. Virtualios istorinės realybės atkūrimo projektas išplėstas nuo 4 iki 8 min. 3D akinių skaičius padidintas nuo 2 iki 5. Sukurtas įvadinis muziejaus ekspozicijų filmas „Praeitį atsivėrė ateičiai“. Sukurtas e-knygynas. 2017 m. gegužės 23–24 d. muziejus kartu su partneriais suorganizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Vieno valdovo ištikimi pavaldiniai. Lietuva ir Saksonija valdant Vetinams“, kurioje pranešimus perskaitė 30 mokslininkų iš Baltarusijos, Lenkijos, Vokietijos ir Lietuvos, o jų klausėsi 200 žmonių. Dalį projektų padėjo įgyvendinti gautas dalinis finansavimas iš LKT, KM, muziejaus rėmėjai. Projektinis finansavimo rezultatyvumas 53,8 % (14 iš 26 gavo, **įvykdymas 107,6 %**). Projektams vykdyti panaudota 105,8 tūkst. Eur. Pritraukta rėmėjų parama – 40,1 tūkst. Eur. Įvairiapusei veiklai vykdyti

trukdė tebevykstantys statybų darbai, skirtas per menkas finansavimas projektams. Finansinės galimybės riboja naujų eksponatų įsigijimą, taip pat liko neišspręstas nuolatinių saugyklų klausimas.

1 strateginis tikslas: Nacionalinių kultūros vertybių išsaugojimas, jų pristatymas visoms visuomenės grupėms Lietuvoje ir užsienyje

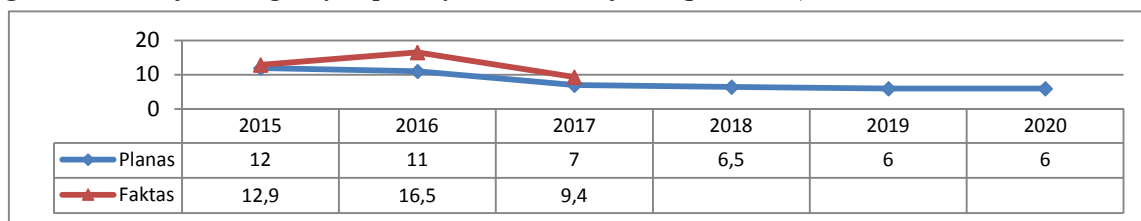
1 lentelė. Strateginį tikslą įgyvendinančios programos ir ataskaitinių metų Lietuvos Respublikos biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme patvirtintų asignavimų panaudojimas

Programos kodas	Programos pavadinimas	Asignavimų panaudojimas (tūkst. Eur.)			
		Patvirtintas planas	Patikslintas planas*	Faktiškai panaudota	Panaudojimo dalis nuo patikslinto plano (proc.)**
01-01	Vertybių kaupimas, saugojimas, tyrimas ir populiarinimas	11546,1	11738,5	11681,4	99,51
	<i>Iš jų ES ir kita tarptautinė finansinė parama</i>				
	<i>Iš jų ES ir kita tarptautinė finansinė parama</i>				

* Plano patikslinimai, sudarantys daugiau nei 5 proc. nuo patvirtinto plano, trumpai paaiškinami po lentele. Paaiškinimai pateikiami dėl patikslinimų programos lygiu.

** Asignavimų panaudojimo procento nuokrypiai virš 10 proc. trumpai paaiškinami po lentele.

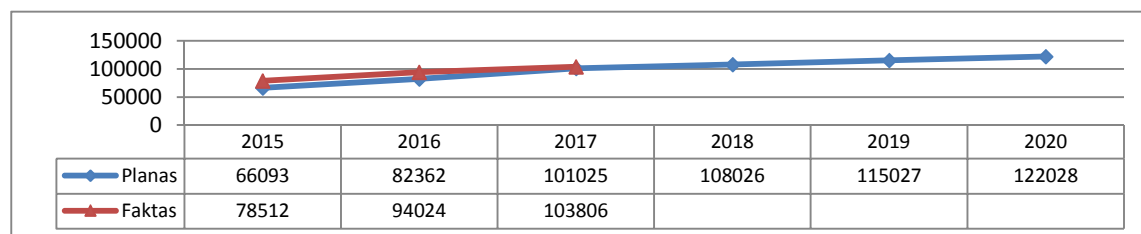
1 grafikas. Muziejaus saugomų eksponatų skaičiaus didėjimas (procentais)

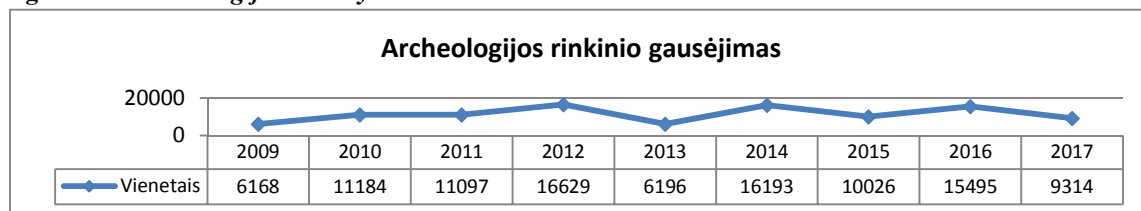
Muziejaus prioritetas – įtraukti į muziejaus apskaitą archeologinių tyrimų metu Valdovų rūmų teritorijoje rastus radinius (~ 500000 vnt.), sudarant sąlygas juos tyrinėti. Visi iki 2017 m. į apskaitą įtraukti eksponatai (103806 vnt.) turi detaliuosius aprašus pirminės apskaitos knygos prieduose ir elektroninėse duomenų bazėse, į eksponatų inventorines knygas, kol nebus įgyvendintas pagrindinis uždavinys, įtraukiama tik nedidelė jų dalis.

Efektų kriterijaus viršijimas tiesiogiai priklauso nuo muziejaus turimų lėšų eksponatams įsigyti ir rinkinių saugotojų-tyrinėtojų pareigybių skaičiaus. 2016 m. muziejaus apskaitoje buvo 94024 vertybės. Planuota, kad 2017 m. muziejaus apskaitoje bus 101025 vertybės, o yra 103806 (**įvykdymas 140%**). Perimta eksponatų daugiau nei planuota, nes 2017 m. buvo gautos 2 papildomos rinkinio saugotojo-tyrinėtojo pareigybės. 2017 m. į pirminės apskaitos knygą ir jos priedus įrašyti: 9314 Archeologijos rinkinio (VRA) eksponatų, 55 Kultūros, meno ir istorijos rinkinio (VR) eksponatai ir 414 Numizmatikos rinkinio (VR N) eksponatų.

2 grafikas. Muziejaus saugomų eksponatų skaičiaus didėjimas (vienetais)

3 grafikas. Archeologijos rinkinys

2017 m. ketinta pagausinti Archeologijos rinkinį 7000 vertybių, įtraukta į apskaitą 9314.

4 grafikas. Muziejaus lėšomis nupirktos vertybės

2017 m. ketinta pagausinti Kultūros, meno ir istorijos rinkinį 1 muziejaus lėšomis nupirkta vertybe, o įsigytos 2 (**įvykdymas 200 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes darbuotojai rado tris eksponatus, kuriuos muziejui reikėtų įsigyti ir finansinės galimybės leido nupirkti du iš jų.

5 grafikas. Kultūros, meno ir istorijos rinkinys. Dovanotos ir įsigytos vertybės

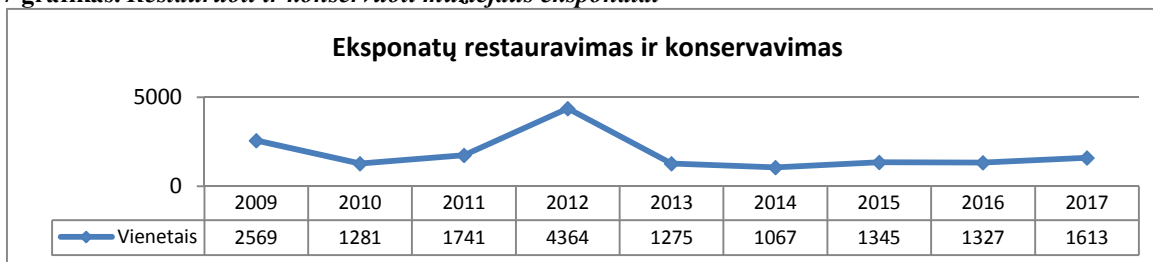
2017 m. Kultūros, meno ir istorijos rinkinį papildė 53 neatlygintinai gautos vertybės ir 2 nupirktos.

6 grafikas. Muziejaus eksponatų skaitmeninimas

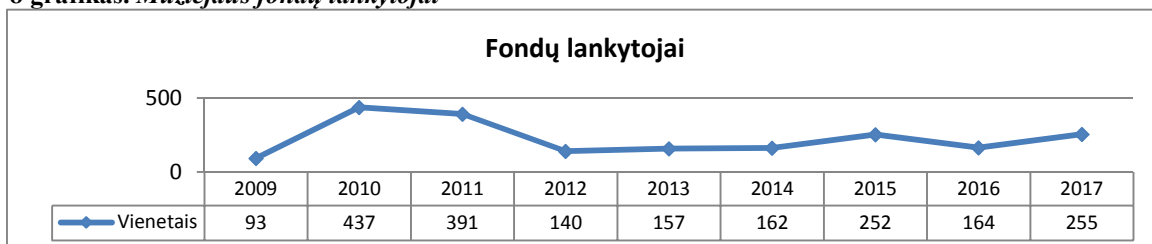
Planuota, kad muziejaus rinkiniuose saugomų suskaitmenintų eksponatų dalis sudarys 46 %, o faktiškai sudaro 58,48 % (**įvykdymas 127 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes daugiau nei planuota įtraukta kultūros vertybių į apskaitą.

7 grafikas. Restauruoti ir konservuoti muziejaus eksponatai

Planuota restauruoti ir konservuoti 1000 vertybių, o realiai restauruotos ir konservuotos 1613 vertybės. (**įvykdymas 161 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes intensyviai ruoštasio naujų ekspozicijų parengimui Valdovų rūmų B dalyje.

8 grafikas. Muziejaus fondų lankytojai

Nacionalinės kultūros vertybės ir jų tyrimai 2017 m. populiarinti pristatant vertybes visoms socialinėms grupėms: 1) ekspozicijoje. Įdiegta 13 informacinių terminalų. Jų peržiūrų skaičius – 171278. Išaugo audiogidų (LT, RU, EN) paklausa: 7884 lankytojai (2016 m. – 3394). Parengti 2 nauji audiogidai lenkų ir vokiečių kalbomis (**įvykdymas 100 %**), su atitinkamais, tų šalių gyventojams aktualiais, valstybių tarpusavio istorinius ryšius atspindinčiais akcentais. Audiogido tekstai užsienio kalbomis įgalina mažinti kalbinę muziejaus lankytojų atskirtį, sudaro galimybes kitakalbiams Lietuvos gyventojams ir užsienio turistams geriau pažinti muziejuje pristatomą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją ir kultūros paveldą Europos kontekste. 2 lygių audiogido tekstas suteikia lankytojams galimybę savarankiškai susikurti skirtingos trukmės ekskursiją muziejaus ekspozicijose. Faktinė medžiaga iliustruojama lankytojų potyrius sustiprinančiais garsiniais efektais. Parengta speciali teminė ekskursija apie Boną Sforcą su audiogidu, paminint Žygimanto Senojo ir Bonos Sforcos sužadėtuvių 500-ąsias metines. Virtualios istorinės realybės atkūrimo projektas išplėstas nuo 4 iki 8 min. 3D akinių skaičius padidintas nuo 2 iki 5. Virtualią realybę peržiūrėjo 20873 žmonės. Sukurtas įvadinis muziejaus ekspozicijų filmas „Praeitį atsivėrė ateičiai“ (36 min.). Trijų valstybinių švenčių, susijusių su Lietuvos valstybingumo raida, metu sudarytos palankios sąlygos (1 Eur mokestis) aplankyti muziejų ir dalyvauti pilietiškumą skatinančioje edukacinėje veikloje: muziejų aplankė 6939 lankytojai. Ketinta sulaukti 150 000 lankytojų, muziejų aplankė 229 890 žmonės (**įvykdymas 153 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes siūlytos kokybiškos ir lankytojams patrauklios paslaugos. 2) parodose. Surengta 11 parodų, 4 iš jų tarptautinės, 1 virtuali. Itin svarbios rinkinių populiarinimui 2017 m. veikusios parodos „Ekspozitai. 2009–2015 m. dovanotos ir įsigytos vertybės“ ir „Ekspozitai. 2016–2017 m. dovanotos ir įsigytos vertybės“. 2017 metais eksponuoti 2469 muziejaus ekspozitai, 13 paskolinti, 132 pasiskolinti. Sukurta virtuali paroda „Savaitės ekspozitai – 2017“, kurią aplankė 20042 unikalūs lankytojai, o Facebook paskyroje su ja susipažino 145737 lankytojai. 3) leidiniuose. Populiarinant muziejaus rinkinius, veiklą, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją ir kultūros paveldą, beveik baigtas katalogizuoti Kultūros, meno ir istorijos rinkinys (VR). Iš viso 2017 m. išleisti 8 leidiniai (**įvykdymas 200 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes surengus daugiau parodų nei planuota, išleista daugiau parodų katalogų. Didinant muziejaus išleistų leidinių prieinamumą, sukurtas e-knygynas ir integruotas į muziejaus interneto svetainę. Muziejaus interneto svetainę 2017 m. aplankė 105469 unikalūs lankytojai. 4) kultūros renginiuose. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija ir kultūros paveldas bei jų tyrimai populiarinti 6 parodų kultūrinėse programose (2822 dalyviai), viešų paskaitų cikle „Šviežia istorija“ (6 vnt., 540 dalyviai), 6 pažintinėse dienos programose (10663 dalyviai), knygų pristatymuose, senosios muzikos koncertuose, kt. renginiuose (1661 dalyviai). Įgyvendinti LKT ir KM iš dalies finansuoti projektai, mažinantys kultūrinę atskirtį tarp didžiųjų miestų ir periferijos: 1) „Istorinis šokis Lietuvos dvaruose“ vyko Vilniuje, Raudondvaryje ir Biržuose: skaitytos mokslinės paskaitos, prarastos specialios šokio edukacijos pamokos, grafikos dirbtuvės supažindinta su paveldu pristatančiu šokio ir muzikos tradicijas; dalyvavo 724 asmenys. 2) Projektas „Protų kovos: kada ir kodėl?“, vyko Alytuje, Biržuose, Marijampolėje, Plungėje, Kaune ir Vilniuje populiarino istoriją, aktualino Lietuvos muziejuose saugomas kultūros paveldo vertybes, glaudino komunikaciją tarp atminties institucijų, įtraukė ir regionų bendruomenes: dalyvavo 176 asmenys. Perskaityta 20 mokslinių pranešimų tarptautinėse mokslinėse konferencijose ir tarptautiniuose seminaruose. 2017 m. gegužės 23–24 d. muziejus kartu su Drezdeno valstybiniais meno rinkiniais, Vilniaus universiteto Istorijos fakultetu ir Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyriumi suorganizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Vieno valdovo ištikimi pavaldiniai. Lietuva ir Saksonija valdant Vetinams“, skirtą Lietuvos ir Saksonijos istoriniams ryšiams. Konferencijoje pranešimus perskaitė 30 mokslininkų iš Baltarusijos, Lenkijos, Vokietijos ir Lietuvos (**įvykdymas 200 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes gausus lenkų istorikų būrys pageidavo tapti konferencijos prelegentais. Konferencijos pranešimų klausėsi 200 žmonių, o planuota sulaukti 150 klausytojų (**įvykdymas 133 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes konferencijos tematika buvo plati ir patraukli įvairių sričių specialistams, platesnis to laikmečio temos tyrinėtojų ratas pritraukė daugiau besidominčių klausytojų. Iš viso surengti 234 renginiai: 94 kultūriniai (**įvykdymas 104 %**), 110 kultūrinių (VR partneris), 9 reprezentaciniai ir 21 komerciniai. Renginiai į rūmus pritraukė 76166 žmones. 5) edukacinėje veikloje. Prisidėta prie KM iniciatyvos ir parengta kultūrinio svetingumo programa „Istorinio valstybingumo ženklai“: pasiūlytos 5 temos edukaciniais užsiėmimams pagal amžiaus grupes: *Gediminaičių stulpai*, *Mūsų Vytis, su Vyčio ženklu*, *Gediminaičiai – valstybės kūrėjai*, *Lietuvos valstybės sienų kaita*; per keturis mėnesius 88 edukaciniuose užsiėmimuose

nemokamai apsilankė 1650 mokinių. 2017 m. dėmesys skirtas socialinę atskirtį patiriantiems visuomenės nariams su specialiaisiais poreikiais: edukaciniuose užsiėmimuose dalyvavo 778 neįgalūs vaikai bei 305 neįgalūs suaugusieji; ekspozicijose apsilankė 4749 neįgalieji. Įgyvendinti 3 LKT iš dalies finansuoti projektai, stiprinę neįgaliųjų ir kitų socialiai pažeidžiamų grupių įsitraukimą į kultūrinį gyvenimą: 1) „Atradimai muziejuje“: projekto veiklomis šeimos, auginančios specialiųjų poreikių turinčius vaikus, paskatintos lankytis muziejuje; muziejuje įrengtos 2 erdvės, pritaikytos vesti edukacinius užsiėmimus vaikams su autizmo spektro sutrikimu ir vaikams su specialiaisiais poreikiais; sukurta metodinė medžiaga, skirta integruoti socialinę atskirtį patiriančius specialiųjų poreikių (autizmą ar intelekto sutrikimą) turinčius asmenis į edukacinę veiklą. 47 šeimoms, auginančios specialiųjų poreikių turinčius vaikus, praveisti 23 edukaciniai užsiėmimai; žmonėms su intelekto sutrikimu sukurtas iliustruotas užduočių paketas-ekspozicijų vadovas „Atradimai muziejuje“, palengvinantis savarankišką tokių žmonių lankymąsi muziejuje; darbui su intelekto sutrikimą turinčiais asmenimis pritaikytos muziejaus turėtos medinės kaladėlės; vadovaujantis sukurtais kaladėlių dėliojimo instrukcijomis, iš jų galima sudėti rūmų maketą, Lietuvos valdovų giminės medį. Socialinės atskirties mažinimui sukurtos edukacinės priemonės sėkmingai panaudojamos ir dirbant su vaikus auginančiomis šeimomis, tai daro muziejų patrauklų įvairesnio amžiaus lankytojams. Iliustruotu užduočių paketu-ekspozicijų vadovu „Atradimai muziejuje“ naudojasi savarankiškai su muziejumi nutarę susipažinti šeimos su ikimokyklinio ar jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikais. Surengta vaikų su autizmo spektro sutrikimu fotografijų paroda „Dėlionės“ (aplankė 6837 asmenys). Projektas viešintas radijuje, internetiniuose portaluose, skaitant pranešimus tarptautiniame renginyje „Meno prieinamumas: muziejai, bendruomenės ir socialinės atskirties grupės“, tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Neįgalūs žmogus: visuomenėje, šeimoje, bibliotekoje“, mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Muziejaus ekspozicijų ir edukacijų santykis: teorija ir realybė“, sukurtas filmukas (https://www.youtube.com/watch?v=MyfJtwB_E2o&t=11s). Įgyvendinant projektą, daug dėmesio skirta su lankytojais betarpiškai bendraujančių muziejaus darbuotojų kompetencijų gilinimui, dalintasi patirtimi ir žiniomis su kitų Lietuvos muziejų darbuotojais ir įstaigų, dirbančių su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais, specialistais. 2) Vasaros dienos stovykla „Legendinis vilkas“: dalyvavo 45 vaikai, 15 iš jų regėjimo sutrikimą arba visišką regėjimo negalią turintys vaikai (**įvykdymas 100 %**). Stovykla sudarė sąlygas vaikams su specialiaisiais poreikiais įgyvendinti teisę ir poreikį ugdyti ir lavinti save, kartu mažinant šios visuomenės grupės atskirtį ir saviizoliaciją, kai dėl negalios mažėja galimybės dalyvauti kultūrinėje ir pažintinėje veikloje. Kiti stovyklautojai – sveiki vaikai, kurie mokėsi suprasti skirtingus visuomenės narių poreikius, ugdėsi toleranciją ir supratimą apie visų visuomenės narių lygiateisiškumą. 5 dienas trukusios pamainos metu stovyklautojai susipažino su kultūros paveldu, Vilniaus pilių kompleksu ir jo raida, įvairių epochų architektūros stiliais ir interjeriais, su muziejaus vidiniu gyvenimu, įvairių profesijų specialistais, aktyviai dalyvavo kūrybinėje veikloje edukacinių užsiėmimų metu. 3) Festivalis *Puelli Magni Ducatus Lituaniae*, skirtas pilietinio identiteto stiprinimui, daugiakultūriškumo ir istorinės Lietuvos bei Abiejų Tautų Respublikos patirties aktualinimui Vilnijos krašto mokiniams ir mokytojams: surengta edukacinė diena 32 mokinių grupėms (daugiausia iš mokyklų, kuriose ugdymo procesas organizuojamas lenkų kalba), t. y. 526 mokiniai, iš jų 18 neįgalieji. Sudėtinga komunikacija su Vilnijos krašto mokyklomis kviečiant dalyvauti festivalyje patvirtina pasirinktos tikslinės grupės pagrįstumą ir dėmesio jai poreikį. Kultūriniai skirtumai ir tautinio mentaliteto ypatumai kartais tampa nepagrįstos socialinės atskirties priežastimi, trukdančia ugdymuisi bei kultūrų dialogui. Su mokiniais bendravo Valdovų rūmų muziejaus, Lenkijos ir Vilniaus bei jo krašto muziejų edukatoriai. Festivalio metu buvo organizuotas muziejininkų, mokytojų ir edukologų konsiliumas apie istorinio paveldo edukacijos galią, ugdant pilietinę savimonę ir skatinant kultūrų dialogą. 2017 m. surengti 1202 edukaciniai užsiėmimai, juose dalyvavo 23884 žmonės. Iš viso siūlomos 57 edukacinių užsiėmimų temos, 21 iš jų 2017 m. sukurta ar atnaujinta. Praveistos 1729 ekskursijos, muziejaus darbuotojai iš jų pravedė 1088, miesto gidai 641. Kvalifikaciją ketino kelti 20 % muziejaus darbuotojų, o kėlė – 43,8 % (**įvykdymas 219 %**). Planuota kriterijaus reikšmė viršyta, nes darbuotojai suinteresuoti tobulėjimu ir rūpinasi tuo savarankiškai. Muziejus skatina darbuotojų iniciatyvą tobulėti ir pagal išgales prisideda finansiškai. Atliktas muziejų bilietų kainų tyrimas, pagal kurio duomenis nustatytos naujos Valdovų rūmų muziejaus lankymo kainos (**įvykdymas 100 %**), kurios bus taikomos atidarius visą rūmų kompleksą.